

АСИМЕТРІЇ МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН ЄС І СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я: АСПЕКТИ НЕОЗАЛЕЖНОСТІ

Анотація. В сучасних умовах розвитку світового господарства однією з новітніх форм міжнародного співробітництва виступають процеси міжрегіональної економічної інтеграції. Зазначаючи тиску глобалізації, моделі міжрегіональної співпраці постійно трансформуються, впливаючи на економічний розвиток як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються. У країнах Північної Африки, навіть попри обмежену міжнародну фінансову інтеграцію, наслідки глобальної нестабільності виявилися передусім у скороченні обсягів експорту до ЄС, зменшенні надходжень від туризму, іноземних інвестицій, змістивши акцент міжрегіональної інтеграції на торгівлю та інвестиції. Зазначене обумовило мету і завдання даної статті, що полягають у вивченні підходів Європейського Союзу до реалізації інтеграційних ініціатив у регіоні Середземномор'я, виявленні чинників, що перешкоджають поглибленню інтеграції країн регіону, дослідженні ролі ЄС у визначенні торговельних та інвестиційних потоків у країнах Близького Сходу і Північної Африки.

Ключові слова: економічна інтеграція, зона вільної торгівлі, торговельні угоди, Панарабська зона вільної торгівлі, Агадирська угода, Союз арабського Магрибу, Євро-Середземноморське партнерство, Європейський Союз.

* доктор економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

** кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Annotation. In today's world economy one of the new forms of international cooperation is represented by inter-regional economic integration processes. Experiencing pressures generated by globalization, regional cooperation models have been constantly transforming, affecting the economic development of both developed and developing countries. In North Africa, despite limited international financial integration, the effects of global instability were observed primarily in the exports reduction to the EU, reducing revenues from tourism, foreign investment, shifting the focus of inter-regional integration to trade and investment. The above has determined goals and objectives of this article consisting in the research of the EU main approaches to implementation of integration initiatives in the Mediterranean region; identifying the factors hindering integration in the region; analysing the European Union' role in defining trade and investment flows in the Middle East and North Africa.

Keywords: economic integration, free trade area, trade agreements, Pan-Arab FreeTrade Area, the Agadir Agreement, the Arab Maghreb Union, the Euro-Mediterranean Partnership, the European Union.

Аннотация. В современных условиях развития мирового хозяйства одной из новейших форм международного сотрудничества выступают процессы межрегиональной экономической интеграции. Испытывая давление глобализации, модели межрегионального сотрудничества постоянно трансформируются, влияя на экономическое развитие как развитых, так и развивающихся стран. В странах Северной Африки, даже несмотря на ограниченную международную финансовую интеграцию, последствия глобальной нестабильности проявились прежде всего в сокращении объемов экспорта в ЕС, уменьшении поступлений от туризма, иностранных инвестиций, сместив акцент межрегиональной интеграции на торговлю и инвестиции. Указанное обусловило цель и задачи данной статьи, заключающиеся в изучении подходов

Европейського Союзу к реализации интеграционных инициатив в регионе Средиземноморья, выявлении факторов, препятствующих углублению интеграции стран региона, исследовании роли ЕС в определении торговых и инвестиционных потоков в странах Ближнего Востока и Северной Африки.

***Ключевые слова:** экономическая интеграция, зона свободной торговли, торговые соглашения, Панарабская зона свободной торговли, Агадирское соглашение, Союз арабского Магриба, Евро-средиземноморское партнерство, Европейский Союз.*

Постановка проблеми. Арабські країни, рівень реальної економічної інтеграції яких залишається надто слабким, аби позиціонувати себе як дієвого регіонального актора, постійно зазнають тиску з боку глобальної ринкової економіки. Остання, представляючи інтереси, передусім, розвинених країн, диктує правила економічної політики арабських країн, маніпулюючи їхніми конфліктами інтересів. Попри те, що держави Північної Африки в силу обмеженої міжнародної фінансової інтеграції мали своєрідний імунітет від кризового інфікування, вони не могли не відчутти наслідків глобальної нестабільності, що позначилася на скороченні обсягів їхнього експорту до країн ЄС та зменшенні доходів від туристичних потоків, трансфертів мігрантів та іноземних інвестицій. Цілком прогнозовано, що арабські повстання 2011 року згубно позначилися на економічному становищі країн, де високий рівень інфляції підірвав імпорт, а зниження рейтингів держав з боку кредитно-рейтингових агенцій призвело до здорожчення доступу до фінансування. Попри невизначеність, ЄС зосередився на поглибленні існуючого торговельного та інвестиційного потенціалу, пропонуючи дієві механізми виходу з економічної стагнації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем розвитку міжрегіональної інтеграції у регіоні Середземномор'я присвячені

праці зарубіжних вчених, серед яких К. Адамо, Ф. Бічі, Р. Гіллеспі, П. Джаронна, Дж. Закман, Й. Ессід, В. Коулмен, К. Куртеліс, А. Сапір, О. Трофімовата інші. Суттєвим є внесок дослідників Б. Хоекмана, Дж. Заррук, Й. Х. Зубір, М. Р. Кон, Р. Мортімер, М. Ноланд, Т. Орехової, Г. Пек, А. М. Фаридв аналіз специфіки реалізації торговельних угод в регіоні. Не зважаючи на значну кількість теоретичних досліджень з даної теми, недостатньо розробленими залишаються питання ролі ЄС в реалізації інтеграційних ініціатив країн Близького Сходу й Північної Африки, що й обумовлює головну мету даного дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Варто зазначити, що політика ЄС на Близькому Сході і в Північній Африці цілком природно орієнтована більше на користь ЄС, ніж його південних партнерів. Втім, лишається нез'ясованим яким чином ЄС подолає традиційні протекціоністські інстинкти країн-членів і чи будуть останні готові споживати в колишніх обсягах в контексті подальшого скорочення бюджету. Зазначене актуалізує вивчення досвіду реалізації інтеграційних ініціатив в регіоні та ролі ЄС у міжрегіональній економічній інтеграції.

Формулювання цілей статті. Враховуючи активізацію процесів міжрегіональної економічної інтеграції, ключові дослідницькі завдання статті полягають у вивченні підходів Європейського Союзу до реалізації інтеграційних ініціатив у регіоні Середземномор'я, дослідженні ролі ЄС у визначенні торговельних та інвестиційних потоків у країнах Близького Сходу і Північної Африки.

Основні результати. Арабська весна, безумовно, призвела до зміщення акценту міжрегіональної інтеграції ЄС і країн Середземномор'я на торгівлю й інвестиції. Приділяючи увагу інвестиційним угодам, ЄС сподівається, що шляхом надання пільгових кредитів від Європейського інвестиційного банку, іноземні компанії зможуть заохочувати інвестиції до регіону. Так, Єгипет, ймовірно, стане першою країною в регіоні, що отримає вигоду від модернізації і розширення Європейського банку

реконструкції та розвитку й отримує фінансову допомогу від Центральної Європи та Близького Сходу. Інспекційна група ЄБРР має консолідувати плани з Марокко, Тунісом і Йорданією (з ймовірним виключенням Лівії на певному етапі). В кінцевому підсумку ЄБРР може кредитувати до 2,5 млрд. євро щорічно. Єгипет також отримав близько половини з 6 млрд. євро до 2013 року, решту ж розподілили між собою Марокко, Туніс та Йорданія. З точки зору торгівлі сільськогосподарською продукцією ключову роль відіграватиме дотримання визначених стандартів [8].

Ідея створення Середземноморського союзу як доповнення до Євросоюзу, вперше була висунута французьким президентом Н. Саркозі в 2007 році під час його передвиборної кампанії. Спочатку ініціатива Франції полягала в тому, що Франція як європейська та середземноморська країна разом із Португалією, Іспанією, Італією, Грецією та Кіпром повинні виступити спільно за створення Середземноморського союзу, який міг би тісно співпрацювати з ЄС, а з часом утворити спільні інститути. Причому йшлося про об'єднання лише тих країн, які мали вихід до Середземного моря (європейські країни і країни Північної Африки), і таким чином створити «міст між Європою та Африкою», виключаючи країни Близького Сходу, що мають вихід до Середземного моря. Одним з аргументів на користь створення нового союзу було твердження Н. Саркозі, що «Барселонський процес був хороший тим, що Північ допомагав Півдню, але без відносин партнерства між людьми, він був помилковим, оскільки діалог Північ-Південь залишився таким же, яким він був після деколонізації» [6].

Тобто йшлося про окреме міждержавне утворення всередині ЄС, а решта країн Євросоюзу мали б статус спостерігача без права голосу. Таким чином, європейські країни були розділені на дві категорії – ті, що мають вихід і ті, що не мають вихід до Середземного моря, і тільки країни так званої «оливкової групи» могли брати участь в цьому союзі. Франція запропонувала нові форми діалогу з найближчими південно-

середземноморськими країнами, оскільки вважала модель відносин Північ-Південь застарілою і такою, що не відповідає новим реаліям. Зміцнення відносин з країнами Магрибу в рамках «5 + 5» (5 європейських і 5 країн Магрибу) було представлено як важливий інструмент регіональної політики ЄС в регіоні Середземномор'я і політики сусідства.

У якості моделі нової регіональної організації пропонувалося створення Середземноморського Союзу. Ініціатива французького президента ґрунтувалася на тому, що ЄС не може розширюватися нескінченно, але важливі для Європи середземноморські країни могли б з нею співпрацювати активніше в рамках нового міждержавного союзу. За цією ініціативою чітко простежувалися прагнення Франції повернути центральну політичну роль в об'єднаній Європі і статус регіональної держави. Крім того, виступивши з ідеєю нового союзу, Н. Саркозі прагнув попередити подальший вступ нових країн до ЄС, як і свого часу Ф. Міттеран, запропонувавши створити «Європейську Конфедерацію» і зміцнити внутрішню співпрацю країн-членів ЄС. Крім політичних амбіцій Франції, очевидні й економічні – забезпечення доступу до нафтогазових родовищ Північної Африки та інших видів мінеральної сировини, ринків збуту, і встановлення лідерства у сприянні технологічного розвитку традиційних північно-африканських партнерів.

Французький проект був підтриманий, але без особливого ентузіазму, Іспанією, Італією, Грецією, країнами Магрибу, а також Єгиптом. Туреччина спочатку відкинула цю пропозицію, побоюючись, що за нею стоїть альтернатива членству в ЄС, але згодом, переконавшись в іншому і отримавши гарантії від ЄС, схвалила його. Наприкінці грудня 2007 року Іспанія, Італія і Франція опублікували спільний документ, що обмежує французькі амбіції, в якому зокрема вказувалося, що переговори з кандидатами на вступ до ЄС не мають нічого спільного з новою середземноморською ініціативою, а йдеться лише про додатковий формат європейської політики в регіоні [5].

У той же час Союз для Середземномор'я був спрямований на сприяння інтеграції південних сусідів, зміцнення відносин співпраці з кожною з країн-партнерів, а надалі за задумом Франції міг набути форми регіонального союзу. Вважалося, що подальше зміцнення зв'язків з середземноморськими партнерами мало будуватися на основі вже існуючих структур, таких як Барселонська декларація (Євро-середземноморське партнерство), політика європейського сусідства. Поява нової міжрегіональної організації з тими ж цілями, що і попередні стратегії ЄС у Південному Середземномор'ї, але з меншою кількістю учасників, розглядалося як спроба звести нанівець усі досягнення минулих років або визнання їх неефективності. Створення союзу, дублюючого вже існуюче і випробуване Євро-середземноморське партнерство, вимагало б перегляду основних цілей Євромед, інакше новий союз був би позбавлений сенсу, а також координації співробітництва ЄС із середземноморськими партнерами в рамках декількох ініціатив.

Німеччина, як головний ідеолог європейської інтеграції в її нинішній формі, вважала, що альтернативні проекти при наявності вже існуючих (партнерство Євромед і політика європейського сусідства) дублюють їх і не здатні зміцнити позиції ЄС у країнах-партнерах [4]. Невдоволення Німеччини, найважливішого донора Барселонського процесу, викликала також ідея Франції відшукати частину коштів на фінансування нової ініціативи з європейського бюджету та фондів ЄС, і це при тому, що внески Франції в євробюджеті менші, ніж у Німеччини. Тобто, задіявши загальноєвропейські фінансові фонди, Франція прагнула відстоювати особисті інтереси в пріоритетному для неї регіоні. У підсумку, після тривалих дискусій і переговорів між країнами-членами ЄС, в липні 2008 року в Парижі на саміті глав держав і урядів був створений Союз для Середземномор'я, до якого увійшли 27 країн ЄС, 11 країн Південного Середземномор'я, включаючи близькосхідні, і 5 європейських країн, які не є членами Союзу, але мають вихід до Середземного моря [11].

Французький варіант проекту союзу зазнав суттєвих змін, він був модифікований і доповнив вже існуючі структури і сформовану модель відносин з південно-середземноморським регіоном. Після поправок і серйозних поступок з боку Франції нова концепція союзу стала більш невизначеною і менш чіткою, і практично не привнесла нічого нового в порівнянні з тим, що було намічено в Барселонській декларації. Спеціальне комюніке Європейської комісії «Барселонський процес: Союз для Середземномор'я» стало компромісом між вже існуючою Барселонською декларацією та французькою ініціативою щодо створення Середземноморського Союзу. У ньому зазначалося, що новий союз сприятиме, в першу чергу, багатосторонньому партнерству і спільній реалізації проектів. Сконцентрувавшись на регіональних і транснаціональних проектах, Союз для Середземномор'я мав посилити регіональну інтеграцію. Рішення Єврокомісії об'єднати дві ініціативи в один процес було пов'язано з тим, що Євро-середземноморське партнерство не принесло відчутних результатів.

Як і внутрішня регіональна інтеграція, проект створення зони вільної торгівлі розвивався повільно і різними темпами в різних країнах. До того ж ЗВТ охоплювала лише торгівлю товарами, не зачіпаючи сферу послуг і сільське господарство середземноморських країн. Реформи в країнах-партнерах проводилися вибірково і були малоефективні, незважаючи на те, що Європейський Союз виділяв країнам Південного Середземномор'я набагато більше коштів, ніж на всю східну політику ЄС. Багато питань, такі як створення зони стабільності, процвітання і безпеки, регулювання міграції, соціально-культурні, практично не були вирішені після чергового зриву мирного процесу на Близькому Сході. Політика сусідства також зіткнулася з певними труднощами: виникли протиріччя між двостороннім форматом відносин і багатостороннім співробітництвом з регіоном в цілому.

Зі схеми, представленої на рис.1., можна чітко простежити місце ЄС у визначенні торговельних та інвестиційних потоків у країнах Середземномор'я.

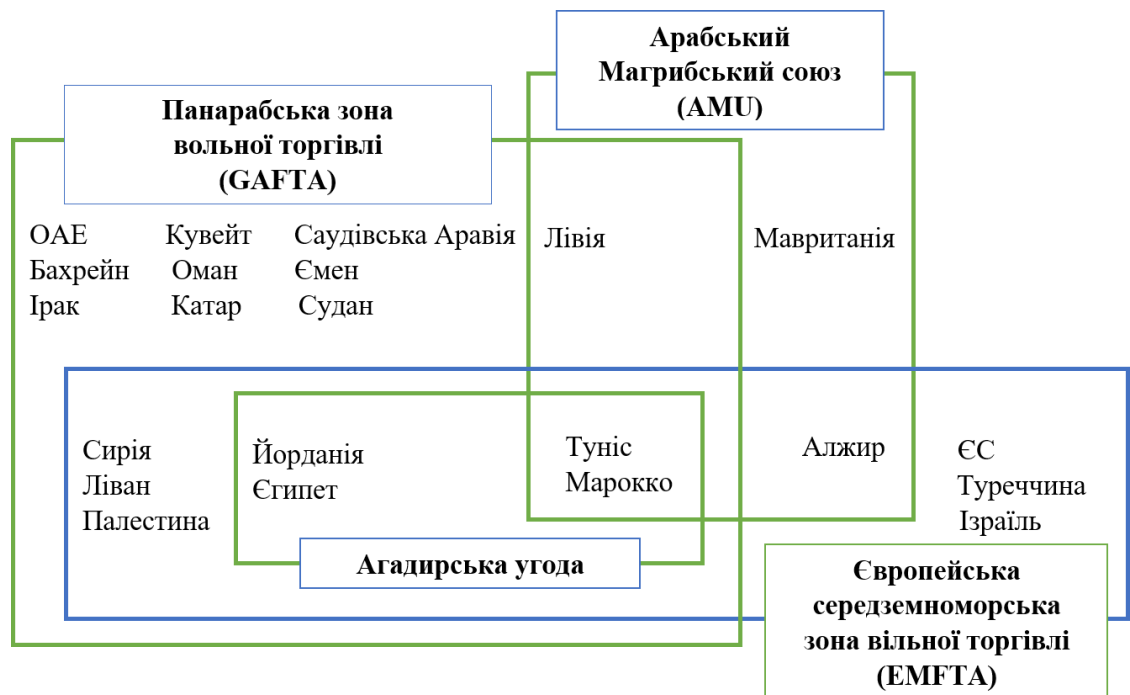

Рис.1. Торговельні угоди в країнах Близького Сходу і Північної Африки
Джерело: [9].

Одні з них – Йорданія, Єгипет, Туніс і Марокко – є країнами-учасницями Агадирської угоди. Водночас, зазначені учасники нарівні із Сирією, Лівією, Палестиною, Алжиром, Туреччиною та Ізраїлем разом із Європейським Союзом формують Європейську середземноморську зону вільної торгівлі. У той же час, Туніс, Марокко, Алжир, Лівія і Мавританія становлять Арабський Магриб.

У 1989 році відбулося підписання Марракешської угоди про Союз арабських країн Магрибу (ArabMaghrebUnion, AMU) в складі Алжиру, Лівії, Марокко, Мавританії та Тунісу. Його стратегічна мета – координація економічної політики країн і формування митного союзу. Одночасно розпочався процес підписання двосторонніх торговельних угод про зону вільної торгівлі, в тому числі у взаємних межах. В цілому, незважаючи на

спроби активізації регіональних економічних зв'язків та ініціації інтеграційних тенденцій в період 1950-1980-х рр., зусилля виявилися невдалими. Об'єктивні передумови для цього почали складатися лише в 1990 рр.. Позначилися такі причини, як відмінності економічних і політичних систем країн-членів угод; невисокий рівень розвитку інфраструктури; відсутність заходів з координації відносин з приватним підприємницьким сектором; відсутність часових рамок лібералізації; частковий характер угод; корупція, високі адміністративні формальності; політична нестабільність в регіоні.

У 1997 році Економічна і соціальна рада Ліги арабських держав (ЛАГ) затвердила схему багатосторонньої торговельної лібералізації під назвою Панарабської зони вільної торгівлі (ПАФТА). У ній бере участь 18 країн, які з початку 2005 року скасували мита у взаємній торгівлі і сформували зону вільної торгівлі. У 2004 році було підписано Агадирську угоду, яка вступила в силу в 2006 році. До неї входять Єгипет, Йорданія, Марокко і Туніс. Угода підтримується Європейським Союзом з метою формування Євро-Середземноморської зони вільної торгівлі і в якості першого етапу Євро-Середземноморського партнерства (Євро-Мед). В останні 15 років в регіоні спостерігається активний процес підписання нових інтеграційних угод, головним чином двосторонніх. На двосторонньому рівні діють угоди про зону вільної торгівлі з ЄС, США, ЄАВТ, Сінгапуром, Туреччиною [12]. Ці угоди включають різні схеми тарифної лібералізації, мають різне охоплення товарних позицій і терміни досягнення поставлених цілей, відмінні правила походження товару, різні митні процедури та інші норми.

Країни Близького Сходу стикаються з серйозними економічними проблемами і необхідністю реформування національної економічної політики. Разом з тим, регіон Близького Сходу і Північної Африки залишається найменш інтегрованим регіоном світу. Якщо у взаємній торгівлі товарами досягнутий суттєвий прогрес, то в торгівлі послугами та

інвестиціях він відсутній. На саміті міністрів економіки Ліги арабських держав (2012 р.) було вирішено просуватися в бік лібералізації взаємної торгівлі послугами, насамперед, транспортними та логістичними, банківськими і фінансовими, інформаційно-комунікаційними.

У 1981 р. країни Ліги арабських держав підписали Угоду про сприяння та розвиток міжарабській торгівлі з метою лібералізації і формування в регіоні зони вільної торгівлі. Відродження цієї угоди відбулося лише в 1997 р. з прийняттям Декларації про Панарабську зону вільної торгівлі, ПАФТА (від англ. Pan-ArabFreeTradeAgreement, PAFTA), що отримала назву Великої арабської зони вільної торгівлі, ГАФТА (GreaterArabFreeTradeArea, GAFTA). До її складу увійшли 18 з 22 держав ЛАД: Алжир Бахрейн, Єгипет, Ірак, Йорданія, Ємен, Катар, Кувейт, Ліван, Лівія, Марокко, Оман, ОАЕ, Палестина, Саудівська Аравія, Сирія, Судан і Туніс. На країни-члени припадає 96% взаємної арабської торгівлі та 95% арабського товарообігу з позарегіональними країнами [14]. ПАФТА стала найбільшою інтеграційною ініціативою в регіоні Близького Сходу та Північної Африки зі стратегічною метою створення зони вільної торгівлі. Держави взяли зобов'язання за такими напрямками, як: скорочення ставок митних зборів на 10% в середньому щорічно за умови, що країни передадуть національні програми зниження мит до Ради безпеки ЛАД для їх координації; врахування принципу місцевого компонента при визначенні країни походження товару.

Одна з причин підписання угоди про Панарабську зону вільної торгівлі пов'язана зі стурбованістю країн невисоким обсягом взаємних торгових зв'язків, інша – з угодами з ЄС про вільну торгівлю, що перешкоджає виконанню угод про преференційну торгівлю у взаємних межах. Що стосується нетарифних обмежень, то затверджений список товарів, ввезення яких заборонене в країни ПАФТА з урахуванням релігійних традицій, норм охорони здоров'я, екології та національної безпеки, і який підлягає щорічному перегляду. У сфері лібералізації

торгівлі аграрною продукцією було затверджено так званий Аграрний календар. Для аграрної продукції передбачений спеціальний режим лібералізації торгівлі, коли кожна країна має право виключити зі сфери лібералізації не більше 10 товарів в сезонний період. Останній не повинен перевищувати 7 місяців на рік і не більше 45 місяців в цілому. У підсумку складено перелік з 30 товарних позицій овочів і фруктів. У подальшому внесені зміни до цього списку: максимальна кількість товарів скорочена з 10 до 9 і максимальна тривалість дії винятків – з 45 до 35 місяців. Виконавча програма враховує міжнародні правила субсидування та застосування захисних заходів [2]. Встановлено загальний принцип країни походження товару, який потребує утримання місцевого компонента в розмірі не менше 40% доданої вартості товару [13]. В цілому, програма ПАФТА націлена на зниження митних зборів, асиметричну торгову лібералізацію відносно величини ставок мит і на підвищення рівня прозорості торговельних операцій.

Таким чином, майже тридцятирічний досвід інтеграційних альянсів у регіонах, які розвиваються, свідчить про те, що навіть за великого бажання інтегруватися, країни, як правило, не готові до цього через ряд об'єктивних причин [3]:

- перебуваючи на початковій індустріальній стадії розвитку, країни виробляють вузький набір продукції за відсутності поділу праці; низький рівень доходів і платоспроможного попиту зумовлює орієнтацію на ринки розвинених країн як споживачів сировинних природних ресурсів;
- маючи можливості для внутрішньо-регіонального поділу праці й інтеграції національних економік, країни постають перед необхідністю захисту промисловості, що обмежує потенціал інтеграції;
- високий рівень диференціації показників економічного розвитку всередині регіонів, коли багатші країни відіграють роль донорів для бідних, нівелює фактори конкурентоспроможного розвитку.

Показники торгівлі в межах регіональних угруповань
(% від загального товарообігу, 2014 р.) [14]

	Агадирська угода	Арабський Магрибський союз	Панарабська зона вільної торгівлі
Алжир		1,2	
Єгипет	1,5		13,6
Йорданія	3,0		35,7
Ліван			30,6
Лівія		2,7	5,1
Марокко	1,2	2,2	7,5
Сирія			46,7
Туніс	1,4	6,7	7,4
Мавританія		2,8	

У той час, як країни Північної Африки мають порівняльну перевагу в сільськогосподарських товарах, спільна сільськогосподарська політика є перешкодою до ширшого доступу південних країн Середземномор'я на європейські ринки сільськогосподарської продукції. Крім того, у зв'язку з існуючою політичною ситуацією, для цих країн не було відкрито й сектор послуг. Втім, ЄС мав пропозицію розширення митного союзу за рахунок Туреччини, щоб включити до його складу середземноморські держави, охопивши тим самим сільськогосподарську продукцію й послуги.

Безперечно, такий крок дозволив би спростити доступ до європейських ринків та вирішити питання двосторонніх торгових угод і надання складних умов проходження сертифікаційних вимог. Однак, це передбачає певний прогрес у виробництві сільськогосподарської продукції та стандартах, що означає політику підтримки фермерських господарств. Торгівля послугами стане основним джерелом доходів у майбутнього, тому такому зростанню, очікувано, сприяла б зона вільної торгівлі. Тим не менш, для досягнення суттєвого прогресу зниження тарифів буде недостатньо, адже основні передумови для подальшої торгівлі включають

як ефективне управління, так і незалежне функціонування правової системи.

Серед причин інституційної та економічної вразливості угруповання – комплекс економічних, політичних і організаційних чинників, які умовно поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх можна віднести однотипність економік, подібність промислової і сільськогосподарської спеціалізації, відсутність організаційних, фінансово-економічних структур, необхідного досвіду й напрацьованих партнерських зв'язків, фінансів. Негативну роль відіграє також відсутність належної політичної волі в розробці механізму практичного втілення прийнятих рішень [9].

Отже, хоча зазвичай країни зі схожою торговою структурою, такі як середземноморські, мають великий потенціал для розвитку регіональної торгівлі, внутрішньо регіональна торгівля південно-середземноморських країн розвивається повільно, так само, як і регіональна та субрегіональна інтеграція, незважаючи на реалізацію таких ініціатив, як Рада арабської економічної єдності і Панарабської зони вільної торгівлі. Експорт південно-середземноморських країн залишається малодіверсифікованим, в ньому невелика частка продукції з високою доданою вартістю, виробництво якої стимулює економічне зростання і зайнятість, а також забезпечує конкурентоспроможність експорту. Торгівля з ЄС залишається асиметричною, лібералізація послуг, сільськогосподарської та текстильної продукції відбувається неактивно.

Поступове скасування митних тарифів південними країнами-партнерами негативно позначиться на їх доходах і зростанні ВВП. На Барселонському саміті 2005 року, де були підведені підсумки першого десятиліття партнерства Євромед, Євро-середземноморська зона вільної торгівлі в нових умовах розвитку світової економіки розглядалася як зона взаємного співробітництва, в тому числі в галузі міграції, соціальної інтеграції та забезпечення безпеки [5]. Також на саміті вперше передбачалася можливість вільного пересування робочої сили після

створення ЗВТ, збільшення переказів мігрантів і максимальне їх використання для розвитку місцевих економік. Для створення реальної зони вільної торгівлі необхідна наявність однакової системи угод про вільну торгівлю між країнами-членами, а також уніфікація правил походження, відповідність стандартів і законодавства. Угоди про ЗВТ належать до категорії угод про преференційну торгівлю і є першим кроком до більш інтегрованих економічних відносин як митний союз, спільний ринок і як завершальний етап – економічний союз.

Однак у випадку з Євро-середземноморською ЗВТ більшість південних країн-партнерів знаходиться на різних стадіях переговорів про укладення угод про вільну торгівлю і лише чотири середземноморських країни близькі до завершального етапу. Переговори про лібералізацію торгівлі сільгосппродукцією і послугами також знаходяться на початковій стадії. Тому проект, розглянутий ЄС як «взаємовигідна» зона вільної торгівлі, яка повинна забезпечити більш «глибоку інтеграцію» і гармонізацію торгових стандартів, буде завершений пізніше намічених термінів. Реалізація проекту ЗВТ в довгостроковій перспективі повинна мати позитивний вплив на економічний розвиток і торгівлю південно-середземноморських країн, але в короткостроковій і середньостроковій перспективі може виявитися болючою для середземноморських країн ЄС, і особливо для його південних партнерів, які повинні будуть відкрити доступ на свої ринки більш конкурентоспроможній і часто субсидованій продукції з ЄС.

Безумовно, історичні зв'язки арабських держав Північної Африки з ЄС відіграли безпосередній вплив на сучасний стан співпраці: нині на Європу припадає близько 2/3 зовнішньоторговельного обігу Магрибу, 60-70% експорту нафти (Лівія – до 90%) і нафтопродуктів, 80% фосфатів і продуктів їх переробки, а також різних видів промислової сировини і продукції сільського господарства [10].

Пори незначне позбавлення ПІІ в регіоні, потоки прямих іноземних інвестицій в цілому залишаються на рівні нижчому, ніж зареєстровано до кризи. Така тенденція, ймовірно, продовжиться й до 2018 року. У той час, як європейці витратили мільярди євро на фінансування та розробку проектів, вони не змогли використати економічні важелі інвестицій для зміцнення політичної ролі в регіоні. Навіть з точки зору торгових угод, ЄС перевершили США. Підписавши угоди про вільну торгівлю з США (в 2002 і 2004 рр.), Марокко й Алжир зробили це на умовах, що суперечили зобов'язанням, які вони мали з ЄС. І це в той час, як ЄС, як і раніше, залишався найважливішим торговим та інвестиційним партнером для своїх південних сусідів.

Країни-члени ЄС протягом останніх років змагаються за доступ до реалізації нових інвестиційних можливостей. Конкуренція в регіоні зосереджується, в першу чергу, між Німеччиною, Францією, Великобританією та Іспанією. Прикладом цього може стати аналіз ситуації із тендером щодо поставки танків до Саудівської Аравії, в якому Іспанія, Франція та США виборювали право на контракт, потенційна вартість якого складає 3 млрд. євро [11]. Насправді, ліберальна економічна модель була дискредитована корупцією, пов'язаною з режимами, які користуються підтримкою міжнародних фінансових інститутів.

Для реалізації проекту Євро-середземноморської ЗВТ і активізації торгівлі двох регіонів ЄС розробив низку програм у рамках MEDA, як на двосторонньому, так і багатосторонньому рівнях, які пізніше були доповнені регіональними проектами нової політики сусідства та Союзу для Середземномор'я. З двосторонніх програм можна виділити програми для Єгипту та Тунісу. Для Єгипту була прийнята Програма розширення торгівлі, на яку було виділено 66 млн. євро. Крім того, ЄС підтримує розвиток експортних можливостей Єгипту через програму промислової модернізації «Підтримка промислового бізнесу Єгипту», розміри фінансування якої склали 16 млн. євро [9].

У Тунісі в програмі підтримки агенції сприяння іноземним інвестиціям беруть участь 300 європейських фірм, загальна сума проекту, пов'язаного з активізацією торгівлі, становить 4 млн. євро [11]. На регіональному рівні MEDA фінансувала кілька проектів щодо стимулювання зовнішньої торгівлі та підтримки малих і середніх підприємств через бізнес-центри MEDA.

Висновки. З огляду на викладене вище, ЄС варто докласти зусиль до поглиблення міжрегіональної інтеграції. Така інтеграція дозволить зміцнити колективні договори в регіоні і могла б сприяти встановленню політичної стабільності. У даному контексті першочергове завдання Європи полягає не у претендуванні на двосторонні комерційні переваги, а в допомозі перехідним країнам інтегруватися в багатосторонній простір. Численність угод ЄС з південними партнерами (про асоціацію, про вільну торгівлю, про митний союз), часова несумісність їх підписання стримують і ускладнюють процеси інтеграції двох регіонів. Невдачі у реалізації субрегіональної інтеграції Південь-Південь в південно-середземноморському регіоні (вона фактично є «віртуальною»), не можуть бути компенсовані розширенням більш «глибокого» двостороннього співробітництва ЄС-Південне Середземномор'я.

Список використаних джерел

1. Геєць В.М. Лібералізація руху капіталів у взаємовідносинах України з ЄС / В. М. Геєць, Т. П. Богдан // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 4. – С. 5-14.
2. Орехова Т. Формування інтеграційних пріоритетів арабських країн Близького Сходу в умовах трансформації глобального світоустрою [Електронний ресурс] / Т. Орехова, Аль МакаріхФарид. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mep/2011_12-13/3%20Orehova.pdf.
3. Подцероб А.Б. Есть ли будущее у САМ? [Электронный ресурс] / А. Б. Подцероб. – Режим доступу: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2007/30-05-07a.htm>.

4. Резнікова Н.В. Економічна експансія в умовах становлення нового каркасу міжкраїнової взаємодії / Н.В. Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Вип. 111. Ч. II (у двох частинах). — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2012. — С. 90—100.
5. Резнікова Н.В. Міжнародне співробітництво в сфері економічної політики: проблема збереження суверенітету та аналіз потенційних вигод / Н.Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 113 (Частина II), 2013,— сс.149-159.
6. Резнікова Н. Інноваційна модель розвитку національної економіки: оцінка стартових можливостей та засобів реалізації [Електронний ресурс] / Резнікова Н. — Режим доступу: www.academia.org.ua
7. Резнікова Н.В. Перспективи трансформації торговельних відносин України в контексті становлення нових центрів стратегічного партнерства / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Економіка та держава. — 2015. — № 9. — С. 6-11.
8. Резнікова Н.В. Перспективи укладання і потенційні економічні ефекти регіональних торговельних угод в Північно-Східній Азії: аспекти незалежності в контексті нового регіоналізму / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Інвестиції: практика та досвід. — 2015. — № 21. — С. 29-34.
9. Рилач Н. М. Механізм інтеграції країни у глобальну інноваційну систему / Наталія Михайлівна Рилач. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — 2012. — №111. — С. 136.
10. Рилач Н. Європейський інноваційний союз в глобальних інноваційних процесах / Н.Рилач // іжнародні відносини - 2015 - №1 (43). — сс.39-43.
11. Рилач Н. М. Значення теорії технологічних укладів в становленні постіндустріальної економіки / Н. М. Рилач // Міжнародні відносини. Серія «економічні науки». — 2016. — № 7 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2889/2589
12. Rylach N. M. Formation innovative paradigm: retrospective and present / N.M. Rylach // Actual problems of international relations. — Vol.1, No.127 (2016). — Mode of access: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/2953>
13. Трофимова О. Е. Эволюция средиземноморской политики Евросоюза: путь от сотрудничества к интеграции [Электронный ресурс] / О. Е. Трофимова. — М.: ИМЭМО РАН, 2011. — 122 с. — Режим доступа: http://www.mgimo.ru/files2/y11_2013/243404/12.5.2_trofimova_2011.pdf.

14. Bicchi F. The Union for the Mediterranean, or the changing context of Euro-Mediterranean relations [Electronic resource] / F. Bicchi. – Mode of access: <http://www.notre-europe.eu/media/Etud77-MediterraneanIntegration-TBehr-en.pdf>.
15. Maghreb Bank for Investment and Foreign Trade to be Created [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.maghrebarabe.org/en/news.cfm?type=2&id=224>.
16. McMahon E.R. Piecing a Democratic Guilt? Regional Organizations and Universal Norms / E.R. McMahon, S.H. Baker. – Bloomfield: Kumarian Press, 2006. – 244 p.
17. Regional Integration in the Mediterranean Moving out of the Deadlock? [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.notre-europe.eu/media/Etud77-MediterraneanIntegration-TBehr-en.pdf>.
18. Sapir A. Eastern European lessons for the Southern Mediterranean [Electronic resource] / A. Sapir, G. Zachmann. – Mode of access: http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/Unfinished%20Business%20Pdf/ch23_Toperich.pdf.
19. Schlumberger O. The ties do not bind: The Union for the Mediterranean and the future of Euro-Arab relations [Electronic resource] / O. Schlumberger. – Mode of access: <http://www.ingentaconnect.com/content/routledg/med/2011/16/001/art0009>.
20. The Greater Arab Free Trade Area: Limits and Possibilities from Catching up with the Competition: Trade Opportunities and Challenges for Arab Countries / [in eds. B. Hoekman, J. Zarrouk]. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 2000. – p. 285-307.
21. Trade map. Trade statistics for international business development [Electronic resource] / International Trade Center. – Mode of access: <http://www.trademap.org/>.
22. UNCTAD stat [Electronic resource]. – Mode of access: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=p,15912&sRF_Expanded=p,15912.